

Specialiserede lokale statslige forvaltninger og den kommunale forvaltning. To andre typer, som tidligere var vigtige, er nu blevet uvæsentlige. Den ene – lokal statsforvaltning med en generel kompetence baseret på mønsteret fra den prøjsiske »Kreis« og »Bezirk« – var betydningsfuld i det 19. århundrede. Den anden – lokale råd med blandet medlemskab af lokalt valgte politikere og lokale statsansatte – var betydningsfuld indtil for ganske nylig.

På nuværende tidspunkt er den mest almindelige type af lokal statsforvaltning en afdeling af en landsdækkende organisation, som henhører under og hierarkisk er afhængig af et direktorat og et departement i centraladministrationen. Illustrerende eksempler er: Politiet, Kriminalforsorgen, Toldvæsenet, som også administrerer moms og andre omsætningsafgifter, Statsbanerne, Postvæsenet, Arbejdstilsynet, Skibstilsynet, Bilinspektionen og Arbejdsformidlingen.

En anden almindelig type er serviceinstitutioner, som er fordelt ud over landet. Vigtige eksempler er universiteter og lignende højere læreanstalter. Det er kendetegnende for den seneste udvikling i balancen mellem den statslige og kommunale forvaltning, at institutioner for sindslidene, for blinde og døve og for »vanskelige« børn, som tidligere blev drevet af staten, nu administreres af kommunerne.

1.4. Den kommunale forvaltning

De danske kommuner findes på to niveauer: lokale myndigheder (*kommuner*) og regionale myndigheder (*amter*). I Københavns-området kompliceres opbygningen af to forhold. I den ældre del af hovedstaden udøver rådene både de lokale og de regionale myndigheders funktioner. Og et tredje led – Hovestadsrådet – har overtaget et begrænset antal af de funktioner, der er fælles for hele hovedstadsområdet. En mere detaljeret beskrivelse af de særlige styrelsesforhold for landets eneste storby er imidlertid ikke nødvendig for at forstå den følgende gennemgang af den kommunale lokale forvaltning.

Fælles for både de lokale og de regionale myndigheder er det princip, at kompetencen inden for den kommunale forvaltning er placeret hos det valgte råd. Medlemmerne af rådene vælges hvert 4. år ved almindelige valg efter forholdstalsmetoden af alle voksne med bopæl

i området. Rådet vælger blandt sine medlemmer en borgmester og et antal udvalg og i nogle større byer også et antal rådmænd. Princippet er imidlertid, at hverken de valgte ledere eller de talrige kommunalt ansatte har nogen selvstændig kompetence uafhængig af rådet. De valgte ledere og de ansatte udøver det valgte råds beføjelser. Dette princip er selvfølgelig ikke uden undtagelser, og i praksis udføres det daglige arbejde af borgmesteren, rådmændene, udvalgene og især af de ansatte.

Historisk set var det kommunernes funktion at frembringe tjenesteydelser for den lokale befolkning, og selv i dag er tjenesteydelser det dominerende, både i penge og arbejdskraft. Blandt de vigtigere lokale tjenesteydelser, som kommunerne sørger for, kan nævnes: hospitaler og lignende institutioner for syge, handicappede og gamle, skoler og andre institutioner for børn, anlæg og vedligeholdelse af veje (undtagen motorveje og andre nationalt vigtige veje), brandvæsen, vandforsyning, behandling af spildevand, renovation, rekreative områder og sportsanlæg, begravelsespladser og forvaltningen af den del af det sociale sikringssystem, som indebærer udbetaling af kontantydelse på et skønsmæssigt grundlag.

Til disse servicefunktioner er der med stigen i hastighed i de seneste to årtier blevet føjet en hel del reguleringsfunktioner eller – for at følge EF-Domstolens sprogbrug – funktioner, som »indebærer . . . udøvelsen af offentlig myndighed«. På mange områder inden for den retlige regulering er den kommunale forvaltning blevet førsteinstansregulatoren, den der optræder direkte over for borgerne, påser overholdelsen af reglerne, giver de nødvendige tilladelser osv. Det gælder f.eks. miljøbeskyttelse, bygningslovgivning og by- og landsplanlægning. Lokalplanerne, de nødvendige tilladelser og kontrollen og de pålæg, som overtrædelser giver anledning til, bliver normalt udfærdiget af den kommunale forvaltning, og der er en ofte begrænset klageadgang til et direktorat eller et ankenævn i centraladministrationen.

Fordelingen af funktioner mellem de lokale og de regionale råd er i princippet klar. Forholdet mellem de to led er funktionelt, ikke hierarkisk. Spørgsmål af regional betydning hører under de regionale råd, lokale spørgsmål under de lokale råd. Dette princip er det ofte let at gennemføre. Hospitaler er regionale, og det